 <https://doi.org/10.30563/turklad1022177>

İntihal / Plagiarism

This article was checked by

programında bu makale taranmıştır

Makale Bilgisi / Article information

Makale Türü / Article types	: Araştırma Makalesi / Research article
Geliş Tarihi / Received date	: 11.11.2021
Kabul Tarihi / Accepted date	: 10.12.2021
Yayın Tarihi / Date published	: 20.12.2021

Atıf / Citation

Morad, N. (2021). Afganistan’ın Tahar İlindeki Özbek Türklerinin Halk Âdet ve İnançlarında Doğum. *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi / International Journal of Turkic Dialects (TÜRKLAD)*. 5. Cilt, 2. Sayı, 344-356.

AFGANİSTAN’IN TAHAR İLİNDEKİ ÖZBEK TÜRKLERİNİN HALK ÂDET VE İNANÇLARINDA DOĞUM
Birth in the traditions and folk beliefs of uzbek turks in the takhar province of afghanistan
NASRATULLAH MORAD¹

Öz

Doğum, insan hayatında üç önemli dönemden biridir. Doğum ile hayata gözlerini açan bebek, yalnız anne ve babayı değil aynı zamanda anne babanın akrabalarını da mutlu eder. Her çocuk yeni bir umuttur. Çocuğun dünyaya gelmesiyle bütün aileye de sevinç gelir. Tahar ilindeki Özbek Türklerinde doğum en önemli olay olarak sayılmaktadır. Özbek toplumunda çocuk; neslin devamı, sahip olunanların mirasçısı ve itibar kaynağı olarak görülmüştür. Bu çalışma, insan hayatının başlangıcı olan doğum ile ilgili âdet ve inançları tanımlamayı, bu âdetleri değerlendirmeyi amaçlamıştır. Araştırma, daha çok kaynak kişilerden yüz yüze derlenen folklorik malzemelerden hareketle şekillenmiş olmakla birlikte kısıtlı sayıdaki yazılı kaynakları da bünyesinde barındırır. Çalışmada; Tahar ilindeki Özbek Türklerinin inanç, ritüel ve âdetleri, doğumla ilgili inanç ile âdetler; doğum öncesi, anı ve sonrası gibi ana başlıklar ile alt başlıklara ayrılarak değerlendirilmiştir. Derleme yapılırken bazı folklorik unsurların hâlâ hayatini koruduğu bazısının yok olmaya yüz tuttuğu, bazısının da tamamen kaybolduğu tespit edilerek sahadaki âdet, inanç ve uygulamanın benzerleri Türkiye genelinde de görüldüğü sonucuna varılmıştır. Bunların yanı sıra derleme esnasında doğum âdet ve inançları ile ilgili dua, ayırım ve alkışlar da saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Afganistan, Tahar, Özbek Türkleri, Halk Âdetleri ve İnançları, Doğum.

¹ Doktora öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı. Samsun/TÜRKİYE. El-mek: nasratullah.morad@gmail.com

 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6007-2995>

Abstract

Childbirth is an important period in human life. Indeed, childbirth bring lots of happiness and joy to the parents and family. Childbirth is known as most valuable event in Uzbek people in Takhar province, Afghanistan. In Uzbek society, the childbirth is known as the continuation of the generation, successor of the heritage and source of esteem in society. This study was conducted to determine and evaluate the beliefs, customs and tradition of childbirth in Uzbek society. Generally, the research is based on folkloric materials including face-to-face interview with local people in the study area. This is important to be mention that there was some similarity in customs and traditional beliefs between Uzbek people of Takhar and Turk nation in Turkey. It was founded that some folklore is still retain its value but some traditions are going to be disappear or already disappeared. In addition, prayers, verses and applause related to birth customs and beliefs are still remaining in the society.

Keywords: Afghanistan, Takhar, Uzbek Turks, folk tradition and beliefs, birth.

Giriş

Araştırmanın amacı ve önemi

Çalışmanın amacı günümüzde kentleşme ve göçler sebebiyle yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan halk kültürünü bilimsel yöntemlerle derlemek ve değerlendirmektir. Afganistan, son yıllardaki çatışma ortamı, coğrafyasının getirdiği zorluklar, maddî imkansızlıklar gibi pek çok sebepten dolayı halk kültürü açısından derlenip değerlendirilememiştir. Tahar ilindeki nüfusun %80'i, Özbek asıllıdır. Bu ilde, halkbilimi ile ilgili şu ana kadar bilimsel olarak özel bir çalışma yapılmamıştır. Ancak son zamanlarda Türkiye'de okuyan lisansüstü öğrencisi Karimullah OYGHAGH tarafından *Afganistan'ın Tahar Şehrinde Yaşayan Özbek Türklerinin Folkloru* ve Najibullah AKBARİ tarafından da *Hocağar İlçesi Ağzı (İnceleme-Metin-Sözlük)* ağız adlı tez çalışması yapılmıştır. Bu çalışmalar her alanı kapsayan bir çalışma olmadığı için yeterli değildir. Ancak kendi alanına göre bilimsel açıdan önem taşımaktadır. Kısacası bilimsel çalışmalar bir elin parmağını geçmez. Bu çalışma neredeyse ilk çalışmalardan birisi sayılır. Alan Türk folklor araştırmaları açısından orijinal zengin malzemeler barındırmaktadır.

Araştırmanın yöntemi

Öncelikle derleme yapılacak alanın yeri ve özellikleri incelenmiş, gidilebilecek alanların özenle seçilmesine gayret edilmiştir. Kaynak kişilere nasıl ulaşılabileceği konusunda ise şehir ve köylerdeki *aksakal*, *mâma*, *imam* başta olmak üzere kaynak kişilere ulaşmada tanıdıklardan yardım alınmıştır. Ayrıca seçilecek olan kaynak kişilerin yaşının büyük olmasına dikkat edilmiştir.

Çalışmada folklor sahasında sıkça müracaat edilen gözlem, görüşme ve diyalog yöntem ve teknikleri kullanılmıştır. Ses kaydı, video çekimi, fotoğraf gibi kayıtlar için teknolojik âletlerden yararlanılmıştır.

Araştırmanın sınırlıkları

Araştırdığımız konu ile ilgili yeterli kaynak olmadığı için kaynak ve malzemeler şehir, ilçe ve köylerden toplanmıştır. Tahar ilinde derleme faaliyetinde bulunmak, folklorik malzeme temin etmek çeşitli sebeplerden dolayı oldukça zordur. Bu zorlukların başında merkezî idareden bağımsız hareket eden ve bu tür derleme faaliyetlerine şüpheyle yaklaşan, bunu tehlikeli görebilen yerel yöneticilerin olumsuz tavırları gelmektedir. Sadece bu yüzden bazı ilçelere bizzat gidilememiş, tanıdıkların yardımıyla kaynak kişiler tespit edildikten sonra telefon aracılığıyla onlardan veri temin edilmiştir. Bazı köylerden ise hem ulaşımdaki hem de iletişimdeki imkansızlıklar sebebiyle veri elde edilememiştir. Mahremiyet anlayışı da -özellikle

kadın kaynak kişilerden- veri toplamada büyük zorluklar çıkarmış, bu zorluklar da yine kadın tanıdıklarımız vasıtasıyla aşılmaya çalışılmıştır.

Afganistan ve Tahar İli

Nüfusunun mühim bir kısmını Türkler teşkil ettiği Afganistan ile Türkiye arasında tarih ve kültür bakımından pek çok müşterek taraflar bulunmasına rağmen, Türkiye’de ciddi bir araştırma yapılmamıştır.

Bugün Afganistan olarak bildiğimiz memleketin adı, Afgan kavminin üstünlük kazandığı XVIII. asrın ilk yarısından sonra ortaya çıkmıştır. Daha önce belli bir siyasî birlik olmadığı için memleketteki bölgelerin ayrı ayrı isimleri vardı ve bu bölgelerde yaşayan insanlar arasında dil ve ırk yönünden bir bağ bulunmuyordu (Saray, 1987: 1).

Afganlar memleti manâsına gelen Afganistan’ın bugünkü yüzölçümü 652,225 km² olup nüfusu da 2017 yılında 29,7 milyon tahmin edilmiştir (Maqsudi, 2018: 4,6). Bir Orta Asya memleketi olan Afganistan kuzeyinde Sovyet Cumhuriyetlerinden Türkmenistan, Özbekistan ve Tacikistan ile doğuda kısa bir mesafede Çin Türkistanı ve Pakistan, güneyde yine Pakistan, batıda İran ile komşu bulunmaktadır (Saray, 1987: 1).

Afganistan’ın en önemli, tarihî ve jeopolitik şehirlerinden biri olan Tahar, Kuzeyinde Amuderya (Ceyhun) ve Tacikistan Cumhuriyeti, güneyinde Pencşir ve Pervan ili, doğusunda Badahşan, batısında Bağlan ve Kunduz ile çevrilidir. Yüz ölçümü 12.376 km²’dir. Denizden 807 metre yüksekte yer almaktadır (Anonymous, 2016: 1).

Tahar ilinin nüfusu, son nüfus sayımına göre 966.576 kişidir. Bu vilayetin sâkinlerini Özbek, Tacik, Peştun, Arap, Moğol, Bayat ve diğer kabileler oluşturur. Özbekler Tahar ilinin %80’nini oluşturmaktadır. Tahar vilayetinde çok sayıda etnik grup olmasına rağmen bu vilayetin çoğu Özbekçe, Darice ve Peştunca konuşurlar. Tahar’ın merkezi olan Talukan dışında bu ilde 16 ilçe ve 1000’e yakın köy bulunmaktadır. Yangı Kale, Deşt-i Kale, Çâh Âb, Hocağar, Hoca Behaeddin, Darkat, Baharak (Kayyum Bazar), Kelefgan, İşkemiş, Bangi, Çal, Nemek Âb, Ferhar, Varsac, Hazer Sömüç ve Rustak Tahar ilinin ilçeleri sayılır (URL- 1).

Talukan, Tahar vilayetinin merkezidir. Bu şehir çeşitli metinlerde *Talikan*, *Taykan*, *Tarkan* ve *Talukan* şeklinde kaydedilmiştir. Kaynaklarda iki Talukan’dan söz edilmektedir. Biri Taharistan *Talukan*’ı, diğeri de *Cevizcan Talukanı*’dır.

Talukan’a Cengiz Han’ın saldırısından 50 yıl sonra, Marko Polo bu şehre gelip adını “Tay Kan” diye kayıt etmiştir. Afgan hâkimi Nadir Şah, Talukan’da eskiden kervansaray, Pazar, Türkî elbise ve Türklere ait âdetlerin varlığından bahsetmiştir (Oyghagh 2019: 10).

İbn Hukal ise Taharistan’ın en büyük şehrinin Taykan/Talikan diyerek büyük nehirler ve bahçelerle kaplı bir şehir olduğunu söylemiştir. (URL- 1).

Özbekler, Afganistan’nın kuzey bölümlerinde, çoğu Afgani Türkistan veya onların tabirine göre, Güney Türkistan bölgelerinde varlığını göstermektedir. Özbeklerin büyük bir kısmı köy ve kasabalarda, az kısmı şehirlerde meskun olmaktadır. Onlar ticaret, ziraat, hayvancılık ve kol sanatlarıyla meşgul olmaktadır. Özbekler bu zamanlarda çok az göçebe şeklinde yaşamaktadır (Maqsudi, 2018: 11).

16. yüzyılın başlarında ve 18. yüzyılın ortalarında, Tahar bölgesi Buhara Hanlığı tarafından yönetilmiştir. 1750’de bir dostluk anlaşması ile Tahar, Buhara Hanı Murad Bek tarafından Ahmet Şah Durranî’ye verilmiş ve Durranî İmparatorluğu’nun bir parçası olmuştur. Bu tarihlerde bölge Güney Türkistan adıyla anılırdı (URL- 2). Güney Türkistan, Afganistan’ın kuzey bölgesine denmektedir. Güney Türkistan, “Türkistan ve Katagan” olmak üzere iki bölgeye ayrılmaktadır. Türkistan bölgesinde Fayrab, Sar-ı Pul, Cevizcan, Samangan, Belh şehirleri; Katagan bölgesinde ise Tahar, Badahşan, Kunduz ve Bağlan şehirleri bulunmaktadır. Türk tarihçilerine göre Badahşan’dan Herat’a kadar illeri kapsayan bölge, Afgan Türkistanı veya

evlenen çiftler, belli bir zaman geçtikten sonra anne baba olmak isterler. Çocuk sahibi olmak isteyen çiftler birtakım uygulama ve pratiklere başvururlar (Sönmez, 2019: 18).

Türk destan ve hikâyeleri içinde çocuk, neslin devamı, sahip olunanların mirasçısı ve itibar kaynağı olarak görülmüştür. Çocuk sahibi olmayan toplum içinde itibar kaybına uğramış, kendi neslinin devamı konusunda endişelere kapılarak, çocuksuzluklarının sebebini ve çaresini aramışlardır (Ercan, 2002: 36).

Doğumdan önceki âdet ve inançları şu alt başlıklara ayırarak incelemek mümkündür.

Çocuğu olmayan kadınlarla ilgili gelenekler

Özbekler arasında çocuğu olmayan kadınlara “bedav², baksi³, tuğmaz⁴, uruksuz⁵ ve “kısır⁶” diye hitap edilmektedir (K.K. 3). Çocuk sahibi olmayan eşlerin her ikisi de hor görülmele birlikte, kadınların daha çok hakir görüldüğü ve oldukça zor durumda kaldıkları gözlenmektedir. Örneğin; çocuğu olmayan kadın, ondaki olumsuzluğun diğer kadın ve çocuklara da bulaşacağı, başka evlere de uğursuzluk getireceği ve nazar değdireceği inancından dolayı doğum yapan başka bir eve girememektedir. Çocuğu olmayan aileler, çocuklarının olması için *kısır* kadını “baksi” veya “baksiye” diye isimlendirdikleri gizli güçleri olduğuna inanılan kimselere götürmekte ve dua ettirip “içirki” (muska) yazdırmaktadır.

Tahar ilinde yeni evlenen her çiftten çocuk beklenir. Evlat sahibi olabilmek için, daha evliliğin en başında bazı inanış, uygulama ve âdetler vardır. Bunlardan bazılarını şu şekilde aktarmak mümkündür:

- Gelinin kucağına, gelinliği üzerindeyken çocuk verilir. Çocuk verilmesinin sebebi ise gelecekte evlat sahibi olma inancıdır (K.K. 3).

- Evliliğin ilk senesinde uğur getireceği için çocuğu olan davet edilir. Kendileri ile beraber getirilen çocuk sıra ile önce gelin sonra damada verilir. Çocuk biraz okşandıktan sonra annesine geri verilir. Çocuğun anne ve babasının eli boş bırakılmaz. Para veya değerli bir şey verilir. Bu işlemler gelecekte çocuk doğurmak için yapılan uygulamadır (K.K. 3; K.K. 2).

- Çocuğun sayısı veya cinsiyetine dair dua edilir. Mesela alkışlarda (dua) bu durumla karşılaşmak mümkündür: “On çocuğun olsun, çok çocuk göresin, Allah sana beş, yedi, dokuz oğul, üç de kız versin” (K.K. 3).

Gelin evine gittikten sonra yaşlı kadınlar şöyle dua etmektedir:

“Huda sana ul bersin, yeteging tola ul bolsun, kazanın tola aş bolsun, karning tola baş bolsun, Huda’yım ömrü uzak bolsın” (Allah sana oğul versin, eteğin oğlanla dolu olsun, kazanın aşla dolu olsun, rahimin çocuklu olsun, Allah uzun ömürler nasip etsin) (K.K. 3).

- İlk çocuk için beşik ve giyim hazırlanmaz. Eğer hazırlanırsa uğursuzluktur. İkinci ve üçüncü çocuk için beşik hazırlamakta bir sakınca yoktur (K.K. 1).

- Bir yere gitmek istendiğinde çocuğun beşiği boş kalmasın diye yerine bir taş bırakılır ve kundaklanır. Nedeni ise çocuğa bir şey olmaması ve ömrünün uzun olması içindir (K.K. 1).

- Genelde beşiklerin hepsinde Kur’an bulunur. Bazen ayna ve tarak bırakılır. Ayna aydınlık anlamına gelmektedir. Tarak ise kötülükleri temizlediğine inanılır (K.K. 4).

- Sarılık hastalığı bulaşmaması için boynuna sarı soğan takılır. Her gün bu soğanın bir yaprağı alınır. Yaprak alındıkça sarılık hastalığının azalacağına inanılır (K.K. 9).

² Şansı kötü olan, talihsiz.

³ Çocuksuz kadına verilen lakap.

⁴ Çocuk doğurmayan.

⁵ Soyu devam etmeyen.

⁶ Çocuk sahibi olmayan kadınlara verilen ad.

• Çocuğun saçı dik ve sert ise inatçı ve cüsseli olacağına inanılır. Eğer saçı ince ise zayıf ve çabuk büyüyeceğine inanılır (K.K. 3).

• Seyrek olan saç kazıtılır. Saçlar kazıtıldığında daha gür çıkacağına inanılır (K.K. 5).

• Hemen her çocuğun saçı üç veya yedi günlükken kazıtılmaktadır. Sebebi ise cinden ve al basmasından korunmaktır (K.K. 1).

Çocuğun olmaması için uygulanan âdet ve inançlar

Çocuğun olması için yapılan uygulamalar sayıca daha çok olmasına rağmen, çocuğun olmaması için çok az sayıda geleneksel uygulama tespit edilmiştir. Tahar ilinin Hocağar ilçesinde çocuğun olmaması ile ilgili sahada sadece iki benzer uygulama tespit edilmiştir. Bu uygulamalar şu şekildedir:

• Çocuğu çok olan kadın bir sonraki seferde hamile olmaması için veya birkaç yıl ara vermek için doğum sırasında çocuğu olur olmaz kadına yedi tane maş fasulyesi yedirilir. Maş fasulyesinin mide aracılığıyla rahime gidip rahimi etkisiz hale getireceğine inanılır (K.K. 1).

• Hocağar ilçesinin Hazar Bağ köyünde ise doğum sırasında önce yere yedi iğne saplanır daha sonra yedi tane maş fasulyesi yedirilir. Bu uygulama yapıldıktan sonra yedi yıla kadar çocuk olmayacağına inanılır (K.K. 3).

Bir diğer uygulama da “kindik tavlama” tekniğidir. “Kindik tavlama” şöyle yapılmaktadır: Tecrübeli “kampir”ler (yaşlı kadın) bu işlerden anlarlar. Yaşlı kadın elini çocuk olmasını istemeyen kadının göbeğine basıp birkaç defa etrafından döner. Biraz masaj yaptıktan sonra işlem biter. Bu uygulama hem bir dahaki seferde çocuk doğurmayı engellemekte hem de ishal, karın ağrısı ve sancı gibi hastalıklara da şifa olmaktadır (K.K. 3).

Çocuğun cinsiyeti

Hamileliğin öğrenildiği ilk andan itibaren bebeğin kız mı yoksa erkek mi olacağı gerek gebe kadın ve eşi, gerek yakın çevresi tarafından merak konusu olmaktadır. Bu amaçla gebe kadının etrafında birtakım inançlar ve uygulamalar oluşmaktadır.

Cinsiyeti tahmin etme

Doğacak çocuğun cinsiyeti, Türk toplumunda çok önemlidir. Gebe olduğunu anladıktan sonra kadının ilk düşüncesi çocuğunun oğlan mı, kız mı olacağını öğrenmeyi denemektir. Genelde ana ve babanın dileği oğlan olmasıdır. Nâdir hallerde, özellikle daha önceki çocukları hep oğlan ise, daha çok ana, gelecek çocuğun kız olmasını ister. Doğacak çocuğun cinsiyetini tahmin etme yolları yorum, fal ve düş niteliğinde işlemlerdir (Boratav, 1994: 145). Derlediğimiz bölgede erkek ve kız çocuğun cinsiyetini tahmin etmek için çeşitli uygulama ve belirtilere bakılmaktadır. Bunlardan bazıları da şöyledir:

• Hamile kadının yüzü lekесiz ve güzel olursa erkek doğuracağına, lekeli ve çirkin olursa kız doğuracağına inanılır (K.K. 1).

• Gelin, hamilelik döneminde “mâma” denilen yaşlı kadına götürülür. Eğer gelinin gözü saf ve her şeyi net görebiliyorsa erkek, gözü iyi göremiyorsa kız doğuracağına inanılır (K.K. 3).

• Hamile kadın eğer rüyasında gümüş, silah ve bıçak görürse erkek; eğer urçuk (iğ, iplik eğiirme aleti), altın görürse kız olacağına inanılır (K.K. 1).

• Gelinin yatağına, gelinin ilk yatacağı gece, gelin yatmadan önce eğer erkek çocuk yatırılıp, yuvarlatılırsa erkek, kız çocuk yuvarlatılırsa kız olacağına inanılır (K.K. 1).

• Bölgede kız çocukların ismi “oğul” veya “oğulay” olarak görülmektedir. Ailede sürekli kız çocuk olursa, son kız çocuğuna “oğul” veya “oğulay” adı verilir. İhtimal ki böyle isimlendirmekle bir sonra doğacak çocuğunun erkek olması için adak adanmış olur. Bazı aileler, Allah'tan erkek çocuk istemesine rağmen erkek çocuk nasip olmaz. Böyle durumlarda son

kızına 8-9 yaşlarına kadar erkek çocuğun elbisesi giydirilmektedir (Yarkın, 2007: 91).

Kısırlığı giderme, gebe kalma

Evlendikten bir süre sonra artık çocuğun olması beklenir. Bir süre geçmiş ve hâlâ çocuk sahibi olunamamışsa genç çift için sorunlar baş göstermeye başlamıştır. Kadın gittiği yerde suçlu gibi görülmektedir. Toplum da hor gözle görmektedir. Kadın insanların lafûgüzafından kurtulması ve erkeğin gözüne girmesi için doğurması gerekir. Bu nedenle kadın, gebe kalmak, çocuk doğurabilmek için birtakım çarelere ve yollara başvurur. Bu çareler, yollar ve işlemler ana çizgileri bakımından aynı olmakla beraber, kimi yöresel ayrılmaları da içerirler (Örnek, 2000: 132).

Tahar ilinde geçmişte, kısırlık ve geç gebelik sorunu yalnız kadınlara atfediliyordu. Bunu bir erkeğe atfetmek ayıp ve utanç verici bir durum olarak görülüyordu. Ancak günümüzde genel olarak kısırlık sorunu yaşanınca karı koca birlikte mollaya, falcıya ve doktora giderler. Kısırlık sorununu gidermek amacıyla geçmişten günümüze kadar devam eden birtakım uygulamalar mevcuttur. Bu uygulamaların bir kısmı modern tıbbı dayandır. Bazıları da halk tababet ve halk inançlarına dayanmaktadır (Abu-Salih, 2020: 3).

Kadının kısırlığını gidermek için başvurulan çareler

Kadının kısırlığını gidermek için başvurulan umarlar şöyledir:

Çocuğu olmayan kadınlar bazı dinsel, büyüsel niteliğe sahip olan hocaya kendini okutur ve/veya tumar (muska) yazdırır. Örneğin:

- Çocuğu olmayan aileler, imama gidip imamdan tumar (muska) alır.
- Çocuğun olmasını sağlamak için genelde dua talep edilir ve muska yazdırılır. Fakat evlendikten sonra çocuk olmuyorsa, bu sorunun giderilmesi için mâma denilen yaşlı kadına, mollaya, bahşıya ve/ya falcıya başvurulur (K.K. 3).
- Cin ya da al basması düşüncesiyle düşük yaptığına inanan kadınlar çocuğunun düşmemesi için imama gidip muska alır, bahşıya gidip fal açar, kadının kulağı çekilir, def çalınır, iki kişi bir kazmayı ateşte ısıtarak bahşıya verir o da kadının yattığı odada sırtına vurur, böylece çocuğun düşmesinin önleneceğine inanılır. (K.K. 1; K.K. 9).
- Yakın civarda tanınan bilinen hocalar okur üflerler. İçirki hazırlarlar. İçirki küçük kağıtlara kuvvetli dualar, tılsımlar yazılıp, bu dua tılsım yazılı kağıtlar su ile karıştırılarak hazırlanır ve kadına içirilir (K.K. 3).

Çocuk sahibi olmak isteyenlerden kimisi yatırlara, tekkelere, ziyaretlere ve türbelere gider. Kimisi de büyüsel özlü işlem yaptırır (Örnek, 1979: 25).

- Meyvesi olmayan bir ağaca taş kısıtılır (K.K. 3).
- Kısır kadın zincir altından geçirilir (K.K. 2).
- Genelde beşiklerin hepsinde Kur'an bulunur. Bazen ayna ve tarak bırakılır. Ayna aydınlık anlamına gelmektedir. Tarak ise kötülükleri temizlediğine inanılır (K.K. 1).
- Kadını yorgana yatırır, yorganın köşelerinden dört kadın tutarak aşağı yukarı yayık gibi sallarlar (K.K. 1)
- Pamuktan yapılmış iplik kurdelesini hazırlanarak bele bağlanır. Bu kurdele doğuma kadar belden çıkarılmaz (K.K. 1).

Erkeğin kısırlığını önlemek için başvurulan çareler

Erkeğin kısırlığını gidermek için hocaya gidilir. Ziyaretlere yatırlara gidilir. Arpa ve bazı köyde bulunan bitkiler kaynatılarak buğusuna tutulur.

- Erkeğin kısırlığının giderilmesi için bazı şeyler yenilip içilir. Bolca yağ ve bal yenir.

Baharatlı şeyler, yağlı tohumlar yenilir (K.K. 12). Fıstık, badem, ceviz gibi kuruyemişler yenilir. Yumurta akı içilir. Paça, kemik suyu içilir. Bolca süt içilir (K.K. 3).

- Tıbbî sağaltma ve doktora gidilir. Çocuğu olmayan erkek, doktora gittiği ve tıbbî sağaltmalara başvurduğu halde çocuğu olmazsa, çareyi ikinci bir eşle evlenmede bulur. İkinci eşten sonra da çocuğu olmazsa çaresi yoktur, Allah'ın takdiridir der ve daha bir şey yapılmaz (K.K. 1; K.K. 3).

- Arpa kaynatıp, çıkan buğu erkek üstüne tutulur (K.K. 1).

- Bölgede geleneksel ve tıbbî yöntemlere rağmen çocuk sahibi olamayan erkekler de çareyi evlatlık çocuk almakta bulmuşlardır.

Kısırlık gidermede kadınlarla ilgili inanç ve uygulamaların çokluğu dikkat çekicidir.

Doğum sırasıyla ilgili inanç ve uygulamalar

Özbeklerde, doğum sırasında doğumun kolay atlatılabilmesi için bazı hazırlıklar yapılır. Mesela anne olacak kadının doğumu kolay atlatılabilmesi için, kurutulmuş bitkilerden şifalı bitki çayı yapılır ve içirilir.

Eskiden Tahar Özbeklerinde doğum yapacak kadının başına “mâma” denilen yaşlı ve tecrübeli kadınlar getirilirdi. Günümüzde ise hastanelerde doğum yapacak olanların sayılarının artmasına rağmen bazı ailelerin, hastanelerden uzakta bulunmaları veya ailenin kapalı bir kültürde yaşaması gibi sebeplerle doğum hâlâ evlerde gerçekleşmektedir.

Sancıları başlayan, hamilelik suyu gelen kadın için hemen eve ebe çağrılır, gelinin en yakınlarından annesi, kız kardeşi, komşuları yanında olur. Erkekler doğum yapılan odaya veya eve girmez. Doğum sırasında ebenin yanında yeterince sıcak su, temiz bez, leğen, sabun, makas, ip, ibrik, bebek kıyafetleri, havlu gibi malzemeler hazır bulundurulur (K.K. 4; K.K. 10).

Hamile kadın doğum esnasında zorlanırsa, bebeğin rahim ağzına yönelmesi için hamileyi battaniyeye koyup dört köşesinden kadınlar sallarlar (K.K. 1). Böylece doğumun daha kolay olması sağlanır.

Tahar ilindeki doğum esnasıyla ilgili tespit edilen inançlar şunlardır:

- Çocuğunu dünyaya getirdiği sırada vefat eden kadının günahsız ve mekânının cennet olacağına inanılır (K.K. 1).

- Çocuk doğduğunda ilk olarak onu küçük bir çocuğun kucığına verirler. Bunun sebebi ise küçük çocuğun günahsız olması, dünyaya yeni gelen çocuğun her türlü nazardan korunduğu inancıdır (K.K. 8).

Doğumla ilgili âdetler

Özbek örf ve âdetlerine göre yeni doğum yapmış olan anneyi cinlerden, kötü ruhlardan ve nazarlardan korumak için çocuğuyla birlikte ateş altından geçirirler. Ziyaret yerlerinde doğacak bebek adına adak adanır.

Diğer Türk kültürlerinde olduğu gibi Özbek kültüründe de bebek dünyaya geldiğinden hemen sonra onu annesi ve ninesi herhangi bir nazardan, kötü ruhlardan ve cinlerin şerrinden korumak için akşamları “ispend” (üzerlik) bitkisi yakarlar (K.K. 10).

- Eskiden ebeler para almazlarmış. Bunun yerine ebeye sabun, havlu, kumaş, tavuk, seccade, el dokuma ürünleri gibi hediyeler verilirmiş (K.K. 1).

- Molladan içirki alıp hem suyu içirilir hem de yakılır. Arabistan ilacı olan “çengeg” denen ilaç da içirilir (K.K. 3).

- Doğum öncesi ve sonrası nazar değmemesi için üzerlik bitkisi yakılarak dumanyıla bebek tütsülenir (K.K. 5).

• Eskiden doğum, *mâma* denilen kadınlar tarafından yaptırılırdı. Bebeğin göbeği, odada bulunan kadınlar veya doğuma yardım eden *mâma* tarafından kesilirdi (K.K. 4).

Doğum sonrasıyla ilgili gelenekler, inançlar ve âdetler

Doğum sonrasında anne ve bebek için yeni bir dönem başlamıştır. Bu dönemde bebeğin ve annenin korunaksız olması sebebiyle, birtakım güçler tarafından rahatsız edilmesini önlemek için aile yakınları çeşitli tedbirler alırlar (Tanyıldızı, 2015: 1077).

“Tahar Özbekleri doğum sonrasına çok önem vermekteler. Özbeklerde yeni doğum yapan kadınla çocuğunu bazı kötülüklerden korumak için birtakım hazırlıklar yapılmaktadır. Doğumdan sonra Özbekler kurban kesmektedir. Kurban kesiminden amaç, doğumun hayırlı bir şekilde geçmesine bir şükür ifadesi almak ve dileğiyle doğum sonrasında da hayırlı geçmesiyle kan akıtmaktır. Bu uygulama aynı zamanda şükretme anlamına da gelmektedir. Kesilen kurban, bir tavuk, koyun veya keçi olabilir. Buna ise “şükran” denilir. Şükran kesildikten sonra komşu ve akrabalara yemekli bir ziyafet verilir (Oyghagh, 2019: 90).”

Özbeklerin genel inançlarına göre, maddî durumu iyi olan ailelerin erkek çocuğu olduğunda iki koyun veya keçi, kız çocuğu olduğunda bir koyun ya da keçi kesmesi gerekmektedir (K.K. 11).

Çocuğun akranları ile süt emmesinde sakınca görülmemektedir. Süt kardeşi olan çocuklar ve onların küçük kardeşlerinin birbirleriyle evlenmesi yasaktır (K.K. 3).

Özbek kültüründe ilk çocuğa ayrı bir değer verilmektedir. Ayrıca en küçük erkek çocuğun aile içerisinde ayrı bir yeri vardır. Bunlara “kencetay” (eşlerin en son olan çocuğuna verilen lakap) veya “kence” denilir (K.K. 3).

Hocağar ilçesinin *Cevkadu*, *Dosat*, *Zorburun*, *Mengçukur*, *Çeçke* köyleri ve ilçenin merkezi olan *Hoskeldi*'de çocuk doğduktan sonra yıkanır, giydirilir. İlk olarak annesinin kucağına verilir. Annesi çocuğa süt verir. Annesinden sonra yaşlı kadınlar bebeği kucaklarına alırlar (K.K. 7; K.K. 8).

Bebek ilk doğduğunda üç güne kadar “kampir” denilen yaşlı kadınlar tarafından korunmaktadır. Gündüz ve geceleyin sıra ile dinlenip birbirlerinin eline vererek kötü ruh ve belalardan uzak tutulmasını sağlarlar. Lohusa kadının sürekli çocuğu ölürse bu uygulama kırk güne kadar sürer. Böylece çocuğun hayatta kalmasını sağladığına inanırlar. Eğer annesi bayılırsa albastı/kara bastı hastalığına yakalandığı düşünülerek silah patlatılır (K.K. 1; K.K. 6).

Çocuğun üçüncü gününde kulağına ezan okunur, isim imam tarafından veya aile tarafından çocuğun özelliğine ve durumuna göre konulur. İsim verilirken üçer defa bebeğin kulağına seslenir. İsimler genelde Kuran-ı Kerim'den seçilmektedir. Kişi öldükten sonra ahirette kendisine verilen isimle çağrılacağına inanılmaktadır (K. K. 3; K.K. 4).

Çocuk bir yıla kadar kendi annesinin sütüyle beslenir. Çocuk altı aylığını doldurunca ona evde pişirilen her yemekten az az verilir. Eğer ana sütü yoksa veya az ise inek veya keçi sütü verilir. Bununla beraber anası “bulamık, gerdav, şir rугan, yahni, mestaba” gibi yemekleri hazırlayıp içerir. Bulamık yemeği un, yağ ve suyu karıştırarak kazanda kaynatılarak hazırlanır. Çocuk doğuran kadına da sütü bol olması için ona adı geçen yemekler yedirilir (K.K. 8).

Plasenta ile ilgili işlemler

Tahar ilinde doğum esnasında çocukla beraber gelen “eş/son”a; “eş, coldaş, yoldaş veya hamra” (eşlik eden/eş) denilmektedir (K.K. 3).

Tahar ilinde doğan çocuğun eşi ve göbeği aynı anda kesilir. Göbek ve eş diz boyu kadar kesilir. Kesilen eş ve göbek bağı beyaz veya kırmızı bir beze sarılır. Eş ve göbek bağı siyah beze sarılmaz. Eğer siyah beze sarılırsa uğursuzluk getirdiğine inanılır. Göbek kimsenin göremediği bir yere gömülür. Eğer sürekli kızı oluyorsa kesilen eş bir erkek köpeğe yedirilir. Bu

uygulama ile bundan sonraki çocuğun erkek olacağına inanılır (K.K. 1; K.K. 6).

Göbek bağı ile ilgili işlemler

Çocuğu doğurtan yaşlı kadın veya tecrübe birikimine sahip herhangi biri, çocuğun göbeğini dizine kadar ölçüsünü alarak keser. Bebeğin göbeği düştükten sonra, çocuğun köyden dışarı çıkmaması düşüncesiyle, göbek pamuk içine konulur ve çocuğun beşiğinin içinde bırakılır. Bazı aileler ise ela (beyaz ile siyah) ipi dokuyup lohusalık kadının eline ve ayağına bağlar. Bunun nedeni de nazar değmemesi içindir. Hocağar ilçesinin merkezi olan *Hoşkeldi*'de çocuk doğar doğmaz hemen büyük kazan veya banyo kovanının içinde yıkanır. Çocuk ninesi tarafından gıysiler giydirilir. Çocuk hazırlandıktan sonra emzirmek için annesine verilir (K.K.8).

Çomılış (yıkama)

Hocağar ilçesinin *Hazarbağ* ve *Kızıl-Köçe* köylerinde çocuk, doğduğu andan itibaren kırk güne kadar hiç yıkanılmaz. Sadece çocuğun bedeni temiz bezle temizlenip kundaklanır. Kırk güne kadar yıkanmamasının sebebi, çocuğun çeşitli belalardan ve kötü ruhlardan korunması içindir (K.K. 3).

Çocuk kırk günü doldurunca bir banyo kovasına oturtulur. Banyo kovasının içine ılık su, hamur ve hamur mayası atılır. Bununla çocuğun yürümesinin hamur gibi, yani kolay olması amaçlanır. Başka bir âdet ise çocuğun yıkanacağı kaba yeni evlenmiş bir komşudan veya üç ayrı komşudan tuz alınıp az miktarda atılmaktadır. Tuzlu veya topraklı suda çocuk yıkamak Tahar ilinin Hocağar, Deşti Kale ve Baharak ilçelerinde yaygındır. Halk tababetinde bu uygulamanın çocuğun beden temizliğine ve ruh güzelliğine iyi geleceğine inanılır. Söz konusu malzemeler karıştırıldıktan sonra çocuk güzelce bu suyla yıkanır. Bebeği yıkayan kişi, yıkadıktan sonra çocuğun bedenini banyo havlusu ile temizlerken şu cümleleri söyleyerek dua eder: “Pişek miyavlasa korkmayın, eşek hangırsa korkmayın, atang-yenang bakırsa korkmayın” (kedi miyavlasa korkma, eşek anırırsa korkma, annen-baban bağırırsa korkma) (K.K. 3) diye, çocuğu yıkayan tecrübeli kadın “aytım”la “alkış” eder. Yani ezgi ile hayır duada bulunur.

Süyünçi (müjde götürme)

Doğum, önce çocuklar tarafından akrabalara duyurulur. Akrabalar bu müjdeli haber için hediye verirler. “Süyünçi/sevinçi” hem bu müjdeli haber hem de bu müjde için verilen hediye anlamındadır. Doğum haberi götürülenler (daha çok çocuklar) “süyünçi, süyünçi” diye bağırarak haber verirler ve hediyelerini müjdeyi verdikleri akrabalarından alırlar. Eğer çocuğun babası gurbetteyse babanın bir yakın arkadaşı “Evine yeni bir misafir geldi, Allah sana nurlu bir çocuk verdi” diyerek doğum haberini gurbetteki babaya bir şekilde iletir ve müjdesini ister. Çocuğun ilk defa yüzünü görmek için “körmanem” (görümlük) denilen giyim, elbise, pantolon, mendil veya para hediye götürmek şarttır (K.K. 8).

Doğum müjdesi çocuklar tarafından duyurulduktan sonra ebe kadın çocuğun babasından ve akrabasından “süyünçi/sevinçi” alır. Çocuklar ve ebeler müjdenin karşılığını çocuğun babasından, dedesinden, dayı, hala ve/ya teyzelerinden isterler (K.K. 3). Müjdeyi götürene giyim, ayakkabı, terlik, mendil, sabun, şeker gibi şeyler verilir.

Çocuğun daha sağlıklı yaşaması için yapılması gereken âdet ve uygulamalar

Çocuk her aile için çok önemlidir. Bu yüzden aileler kendi çocuklarının sağlığına çok dikkat ederler. Bazen beklenmedik durumlarda çocuklar ağır bir şekilde hastalanabilirler. Bu gibi durumlarda ebeveynler çocuklarının tekrar sağlıklarına kavuşması şifa bulması için ellerinden geleni yapmaya çalışırlar. Çocukları bu gibi rahatsızlıklar geçiren Tahar ilindeki halk özel adlar ile bazı uygulamaları yapmaktadır:

- Kırk veya yedi evden kumaş toplanarak, bunlardan çocuğa elbise, pantolon gibi giyimler hazırlayıp giydirirler. Bu elbiseye “Tılab aldı” denir. Tılab aldı başkalarından dilenmek suretiyle bir şeyi almak anlamına gelmektedir (K.K. 3).

- Doğumdan sonra çocukları yaşamayan aileler önce imama veya herhangi bir mollaya gider. Molla, çocuğu sürekli düşen kadına Yasin suresini veya Kur'an âyetlerinden okur. Günümüzde ise doktor ve ebeler giderler.

- Çocuğu olduktan sonra yaşaması için farklı isimler verilir. *Taştemir*, *Taşbalta*, *Tursun* gibi adlar konulur. *Taştemir* ve *Taşbalta* adlarının ömrü uzun, taş gibi sert ve balta gibi keskin olsun diye konulur. *Tursun* yani dursun, kalsın, bizden ayrılmayın gitmesin anlamlarındadır. Sürekli kız çocuk dünyaya getiren aileler, yeni dünyaya gelen çocuklarının ismini *ulcan* koyarlar. *Ulcan*'ın manası "oğul can" demektir. Erkek çocuk olsun diye oğul ismini de eklerler. Bazen de *basire* ismi verilir. Basire yani "bes" (yani tamam, kız yeter artık oğul olsun) anlamına gelir (K.K. 1).

- Kadının boynuna ve beline "tumar" (muska) takılır. Bunu kadın doğum yapıncaya kadar kendisiyle beraber taşır ve doğumun hemen öncesinde "tumar" (muska) çıkarılır ve yıkanır (K.K. 3).

- Hamile kadının sancı tuttuğunda akraba veya tanık biri ziyarete gelip tekrar çıkacağı zaman kapının önüne, duvar üzerinde köşe bir yerde bir kazık çakılır. Bu uygulamanın nedeni ise sancının ziyaretçiye bulaşmaması içindir (K.K. 3).

- Eskiden ilk çocuğu olan ailede önceden beşik veya çocuğa giydirilecek bir şey hazırlanmazdı. Çünkü henüz doğmayan çocuğun anne ve babanın değil Allah'ın malı olduğuna ve eğer çocuk için önceden bir hazırlık yapılırsa çocuğun dünyaya ölü olarak gelebileceğine inanılır (K.K. 3).

Sonuç

Bu çalışmada; Afganistan'ın Tahar İlindeki Özbek Türklerinin doğum âdetleri ve inançları tespit edilip yorumlanmaya çalışılmıştır. Sahadaki çocuk olması için muska alma, imama müracaat etme, kısırlığı gidermek için mezar ziyareti, halk hekimliğine müracaat etme, yıkama âdetleri ile ilgili yapılan uygulamalar, kırk çıkarma geleneği, sünnet merasiminde dellak tarafından sünnet etme, üzerlik otu yakmak, bebeğin başucunda veya beşiğine Kur'an-ı Kerim bulundurma gibi âdet, inanç ve uygulamanın benzerleri Türkiye genelinde de görülmektedir. Çalışmada bu benzerliklerin yanı sıra, bölgeye özgü âdet, inanış ve uygulamalar tespit edilmiştir.

Araştırma esnasında erkek çocuk olması için *ul-tumar* (erkek çocuk muskası) alma, çocuğu çok olan kadına bir sonraki seferde hamile olmaması için maş fasulyesi yedirme, çocuğun cinsiyetini belirleme inançları; kısırlığı gidermek için mezar ziyareti ve halk hekimliğine müracaat etme, yıkama âdetleri ile ilgili yapılan uygulamalar, kırk çıkarma geleneği, beşik toyunda uygulanan pratikler ve taş koyma, sünnet merasiminde oğlak oyunu ve dellak gibi kültürel unsurların tamamen kaybolduğu; bazılarının da yok olmaya yüz tuttuğu tespit edilmiştir. Bunun için birinci amaç, kaybolmaya yüz tutan kültürel değerleri kaybolmadan bir an evvel derlenip toplanması önem arz etmektedir.

Bu çalışma ile Tahar ilindeki Özbek Türklerinin doğumuna ait inanç, ritüeller, âdet ve gelenek gibi nesilden nesile, ağızdan ağıza hafızalarda korunup günümüze taşınan kültürel mirası; ulaşılabilen kaynak kişilerden yapılan derlemelere dayalı olarak tespit edilmiştir. Tahar ilindeki Özbek Türklerinin doğumuyla ilgili gelenek ve inançlarını insanların sosyal eğitimini sağlayan bir değer olarak tanımlamak mümkündür.

Kısaca şunu söyleyebiliriz ki; Afganistan'daki Özbek Türkleri zengin bir kültüre sahiptir. Onlar, resim, âdet, gelenek, inanç gibi manevî mirası nesilden nesile, kulaktan kulağa hafızalarında taşıyarak kıymetli bir değer olarak saklamışlardır. Tahar ilindeki Özbek Türklerinin doğum âdet ve inancına bakıldığında insanlara eğitim verecek bir değer olarak tanımlayabiliriz. Bu değerler günümüz ve gelecek nesiller için bir manevî hazine olarak bütün insanlık adına armağan edilmiştir.

Kaynaklar

Abu-Salih, H. (2020). Ürdün'deki Doğum Âdetleri Üzerine Bir Karşılaştırma (Amman-Samsun Örneği). *AHBV Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi (AKAF)*, 2(1), 10-21.

Akbari, N. (2011). *Afganistan Tahhar ili Hocağar İlçesi Ağız (İnceleme- Metin-Sözlük)*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Anonymous, (2016). *Âsib Şinasî-yi Vaziyeti İktisadî ve İctimaî Vilayeti Tahar*. Kabil: İktisat Bakanlığı.

Artun, E. (2010). *Türk Halkbilimi*. İstanbul: Kitabevi.

Boratav, P.N. (1994). *100 Soruda Türk Folkloru*. 3. baskı, İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Ercan, A.M. (2002). *Gelibolu Yarımadası'nın Geçiş Dönemi Âdetleri Üzerine Bir İnceleme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale: Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Edebiyatı Bilim Dalı.

Oyghagh, K. (2019). *Afganistan'ın Tahhar İehrinde Yaşayan Özbek Türklerinin Folkloru*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı.

Örnek, S.V. (1966). *Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki*. S. 174, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi.

Örnek, S.V. (1979). *Türk Halkbilimi*. Ankara: İş Bankası Kültür.

Örnek, S.V. (2000). *Türk Halkbilimi*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

Saray, M. (1987). *Afganistan ve Türkler*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.

Sönmez, F. (2019). *Samsun İli Canik İlçesi Geçiş Dönemi Âdetlerinde Görülen Kültürel Değişimler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.

Şarık, B. (2016). *Türkistan-i Cenûbî*. Kabil: Habibullah Hasib Yayınları.

Tanyıldızı, E. (2015). Elazığ Halk Kültüründe Doğum Adetleri. *Turkish Studies International Periodical for the Languages Literature and History of Turkish or Turkic*, s. 1067-1084, Ankara.

Maqsudi, A.K. (2018). *Afganistan Özbeklerinin Akrabalıkla İlgili Atasözlerinin Türkiye'de Kullanılan Atasözler ile Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Türk Dili ve Edebiyat Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Yarkın, M.H. (2007). *Atlas-i Atnografi Akvam-ı Vilayati Cevizcan*. Kabil.

İnternet kaynakları

7.11.2020 (Erişim adresi 1), <http://www.elections.pajhwok.com/dr/node/5929>.

7.11.2020 (Erişim adresi 2) https://en.wikipedia.org/wiki/Takhar_Province#Early_history.

Kaynak kişiler

- K.K. 1: Aliye Noori, 1983, Hocağar ilçesi, Hazarbağ köyü, Ev hanımı.
- K.K. 2: Hadice, 1971, Hocağar ilçesi, Hoşkeldi/merkez, Ev hanımı.
- K.K. 3: Ruzihal Morad, 1955, Hocağar ilçesi, Dosat köyü, Ev hanımı.
- K.K. 4: Ulaş (kadın), 1946, Hocağar ilçesi, Laklakan köyü, Ev hanımı.
- K.K. 5: Aytas, 1946, Deşti Kale ilçesi, Ev hanımı.
- K.K. 6: Şamim Raşidi, 1981, Hocağar ilçesi, Hazarbağ köyü, Ev hanımı.
- K.K. 7: Sarvar Kampir, 1942, Hocağar ilçesi, Hazarbağ köyü, Ev hanımı.
- K.K. 8: Ay Saat, 1948, Hocağar ilçesi, Koruk köyü, Ev hanımı.
- K.K. 9: Bibi Can, 1944, Hocağar ilçesi, Meng Çukur köyü, Ev hanımı.
- K.K. 10: Ulcan, 1951, Tahar merkezi, Talukan, Ev hanımı.
- K.K. 11: Ayniddin Nuroğlu (erkek), 1994, Tahar ili, Hoca Behaeddin ilçesi, Üniversite mezunu.
- K.K. 12: Zaman Zafari, 1993, Tahar ili, İşkemiş ilçesi, Üniversite mezunu.